

5. Мавқеи шахсияти омӯзгор дар раванди таълими фанни мактабии таърих

Дар ҳама вақту замон мавқеи омӯзгор дар ҷомеа бузург буд. Беҳуда нест, ки омӯзгорро муҳандиси рӯҳи одамизод мегӯянд. Давру асрҳо меоянду мераванд, аммо хидмати омӯзгор адо намешавад. Рӯз аз рӯз, сол аз сол масъулиятталабу фарҳанггӯзор мегардад. Марому мақоми зодағони марзу буми гуногунро маҳз омӯзгор ба занҷири дурусту мувофиқ дароварда, ба ҷараёни орому осоишта ҳидоятманд мегардонад.

Чунин андеша, ки дар мактаби оянда барои омӯзгор ҷоё намоёнад, нишони он аст, ки гӯё дар “асри кайҳон”, пешрафти илму техника, тараққиёти воситаҳои электронии компютери таълим инсон лозим намешавад. Дар асл бо рушду тараққиёти ҷамъият нақши омӯзгор бо таври рӯзафзун зиёд мешавад. Бо гуфтаҳои Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон: “Маҳз омӯзгор барои инсон роҳи донишу маърифатро мекушояд ва ба ҷаҳони ботинии шогирдон тухми ақлу хирад менамояд. Бар асари заҳмати устодон боғи маърифат ва ҷаҳони маънавии наврасону ҷавонон бор оварда, ҷомеа боз ҳам рушду камол меёбад”.

Аз ин ҷост, ки дар мактаби кунунӣ ҳамзамон назар ба таълим тарбия аҳамияти калон дорад. Дар Консепсияи мактаби миллӣ, ки роҳнамои асосии омӯзгорон мебошад, ин нуқта низ ба таври махсус таъкид шудааст: “Умдатарин вазифаи мактаб ба инсон рӯ овардан аст, ки дар мафҳумҳои таълиму тарбия, инкишофи малакаю маҳорат, қобилияту истеъдоди инсонӣ, қобилияту фаъолият, сиҳативу саломатии ӯ, ташаккули шахс, муносибати инсон бо табиату ҷамъият, сарфарозии ӯ аз мавҷудияти худ таҷассум меёбад”. Инак, он ки бунёди тарбияро дар мактаб фароҳам меорад, омӯзгор аст.

Илова бар ин, омӯзгор бояд шавқу ҳаваси шогирдонро ба омӯзиши ин ё он фан бедор кунад ва ӯро дар ҷустуҷӯву ковишҳои дунёи илм роҳнамо буда, бо ҳар як шогирд сӯҳбатҳои инфиродӣ баргӯзор созад, хусусиятҳои ақлониву рӯҳии ӯро бо тамоми ҷузъиёташ омӯзад. Инчунин ҳунари истеъдоди касбии ҳешро дар омӯхтану омӯзонидани фанни таълимӣ ба шогирдон бо таъсирбахштарин суҳбатҳои ӯро намояд.

Дар ин бобат пайғамбари ислом Муҳаммад (с) дар яке аз хадисҳо овардаанд: “Муаллим ва омӯзгор бошад ва дарси шумо зам-замаи муҳаббат бошад, дар таълими хеш душвор ва сахтгир набошад ва масъалаи таълимро бар мардум ноҳамвор насозед, зеро муаллим ва омӯзгорро, ки бо андозаи муҳаббат таълим медиҳад, аз инсонии душвор ва сахтгир баарзиштар аст”.

Ин аст, ки омӯзгор бо дили нарму гарм ба сифати пошондаи тухми маърифату тарбияи маънавиёту нафосат ва ҳислатҳои беҳтарини инсонии шогирдони худ дар ҳаёти ҷомеа бояд тамоми нерӯи ақлонии худро дар роҳи тақвият бахшидан ба қобилияти зехнии шогирдон бо дилбастагии пурқориву пухтакорӣ равона созад.

Бидуни вачҳ, ақидаи “нури ақл дониш аст”, имрӯз ҳам мақоми аслии худро аз даст наодоаст ва ё мақоми машҳури “илм омӯхтан дар хурдӣ – нақш бар санг гузоштан” ва амсоли ин пандҳои судбахшро ба шогирдон бо мисолҳои возеҳу рӯшан ёдрас намудан боз ҳам моҳияти бузургтар пайдо намудааст. Таҷрибаи ҳаёти исбот мекунад, ки илми дар айёми наврасӣ гирифта то охири умр дар тафаккури инсон нақш ёфта, кас дар мавриди эҳтиёҷ аз он истифода мебарад. Аз ин лиҳоз, омӯзгорро лозим меояд, ки донишомӯзии мустаҳками шогирдонро ба эътибори махсус гирад, зеро хирад ва дониш зиннати шахс аст. Албатта, дар ин бобат кӯшишу ғайрати ҳуди шогирдон зарур мебошад.

Бояд дар назар дошт, ки имрӯз мақоми омӯзгор дар раванди таълиму тарбия дигаргун шуда, ба дӯши он вазифаҳои нави пурмасъулияти дигаре илова мешавад. Масалан, барои таълими фанни таърих дар мактабҳои миёнаи таҳсилоти ҳамагонии кишвар омӯзгорони дорои тафаккури демократӣ, бо методологияи гуманистии тамаддунасос хуб мусаллаҳ, дорои таҳлили амиқи мақсаду вазифаҳои курси мактабии фанни таърих дар марҳилаи кунунии ҷомеаи демократӣ ва мувофиқ ба ҳамин арзишҳои маҳорати педагогии омӯзгор зарур аст. Ба таври дигар гӯем, дарсҳо аз фанни таърих ва дигар фанҳои ҷомеашиносӣ ҷоест, ки дар он ҷо тафаккури демократии хонандагон ташаккул дода мешавад.

Дар ҷараёни таълим ва омӯзиши фанни таърих аз як тараф

дар байни омӯзгор ва хонандагон, аз тарафи дигар дар байни худи хонандагон тарзи демократии муносибатҳо арзи вучуд мекунанд ва оҳиста-оҳиста ташаккул меёбанд. Ин муносибатҳо пеш аз ҳама эҳтироми байнихамдигарӣ ва ҳуқуқи озодии ҳар ду тарафро фаро мегирад. Дар ҳар масъалаи мавриди баҳсу мулоҳиза қарор гирифта, омӯзгор ва хонандагон ҳуқуқи фикру андешаи мустақил ва дигарандешии худро доранд. Омӯзгор нисбат ба андешаи хонанда тоқатпазир будани худро бояд нишон диҳад. Хонанда низ бояд нисбат ба фикри устод ё ҳамсинфҳои худ розӣ бошад ё набошад. Сарфи назар аз ин, омӯзгор андеша ва шахсияти онҳоро бояд эҳтиром кунад. Гуногунакидагӣ дар байни худи хонандагон низ бояд як ҳодисаи муқаррарӣ бошад ва ғайра.

“Рушди минбаъдаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тарбияи шахсиятҳои баланди ахлоқӣ, дунёи пурғановати маънавӣ, фикру ҷисми солим, эҳсоси баланди ватандӯстӣ ва ҳудогоҳии миллӣ дошта, вобаста аст...”. Ин андешаҳои ниҳоят муҳим, ки дар Консепсияи миллии тарбия омадааст, дар назди омӯзгорон вазифаҳои нави тарбиявӣ мегузоранд. Дар воқеъ, дур шудан аз анъанаҳои миллии тарбия, тарки услуби тарбияи асли ва аз пайи назарияҳои бегона ва аз хориҷ воридашуда рафтани боиси аз ҷиҳати рӯҳӣ заиф, бедониш ва сустиро даю манқурт ба воя расидани насли наврас мегардад.

Имрӯз падару модар, омӯзгорон ва умуман аҳли ҷомеа ба шуур, ҳиссиёт ва рафтору амали ҷавонону наврасон бояд тавре таъсир расонанд, ки муносибати онҳо бо худ, одамони атроф, ҳодисаю воқеаҳо тағйир ёбад. Нақӯкорӣ, некхоҳӣ, инсонпарварӣ, башардӯстӣ ва дигар сифатҳои ахлоқӣ шиори ҳаррӯзаи зиндагӣ, қору амал, гуфтору кирдори онон бошанд. Ҳар як фард ин арзишҳои умумибашариро дар натиҷаи таъсири мақсаднок, дарозмуддат ва пайгирони омӯзгорону волидон аз худ мекунанд. Аз ин рӯ, ҳоло ба дӯши омӯзгор вазифаи пурмасъули дигаре илова мешавад. Ё бояд ташкилотчии он гурӯҳи шогирдон бошад, ки омили асосии рафти тарбияи миллӣ бо назардошти қимматҳои умумибашарӣ гардаду дар айни замон шарикони онҳо дар муоширати педагогӣ бошад.

Аз рӯи нишондодҳои илми педагогика ҳамаи омилҳои тарбия

– оила, муҳити зист, мактаб, таълими фанҳои гуногун дар он, аз он ҷумла, таърихи халқи тоҷику таърихи умумӣ ва амсоли онҳо хеле муҳиманд, вале ба амал баровардани мақсаду вазифаҳои таълими миёнаи ҳамагонӣ асосан ба зимаи омӯзгор вогузор карда шудааст. Барои ҳамин ҳам ӯ бояд дорои сифатҳои баланди инсонӣ, педагогӣ ва шахрвандӣ бошад. Тарбиятгар ҳудаш бояд тарбияёфта бошад. Шахсиятро танҳо шахсияти комилан ӯ бо тоб ёфта тарбия карда метавонад.

Профессор М. Лутфуллоев доир ба ин масъала навиштааст: “Ҷомеа ба муаллим бовар карда, насли наврасро ба ӯ месупорад ва ҳуди ӯ ҳам наздаш вазифа мегузорад, ки дар талабаҳои сифатҳои одамиро тарбия намояд. Вазифаи муқаддас ва шарафнок! Вале барои ин ҳуди муаллимро лозим аст, ки ин сифатҳоро доро, инсони рушду камоефта бошад. Албатта, муаллим на фаришта аст ва на малак. Ӯ пеш аз ҳама инсони заминист. Инсоне, ки барои ғановати маънавӣ, ахлоқи ҳамидаи инсонӣ, рафтори шоиста, хулқу одоб, ҳаққу ҳақнигорӣ, шарафу шарафнокӣ, некию некбинӣ, ҳимматбаландӣ, хоксорию фурӯтанӣ, покию покизагӣ, ростию парҳезкорӣ, шарму ҳаё, эътиқод, дӯстию рафоқат, ҳурмати ҳуду дигарон, дӯст доштани зиндагӣ арзише дорад”.

Ғайр аз ин хислатҳои шахсии омӯзгор, боз сифатҳои зерини ӯро номбар кардан раво аст: меҳнатдӯстӣ, муташаккилӣ, боинтизомӣ, вазифашиносӣ, раҳмдилӣ, ҳаққоният, серталабӣ, зиракӣ, хайрхоҳӣ, боварӣ ба хонанда, оштинопазир будан ба беадолатӣ, дорои рафтори намунавӣ ва ғайра. Яъне, омӯзгор барои хонанда симои ибратбахш аст. Ягона шахсест, ки шогирдон ба ӯ боварии комил доранд, ягона шахсест, ки ҳам аз ҷиҳати донишу ҷаҳонбинӣ, ҳам аз ҷиҳати рафтору ахлоқ ва ҳам аз ҷиҳати маҳорати педагогӣ ба ӯ монанд шудан меҷӯяд.

Бо гуфтаи олимони соҳаи педагогика маҳорати педагогӣ модарзод набуда, ҳосияти танҳо одамони боистеъдод нест. Барои устои касби омӯзгорӣ шудан як қатор хусусиятҳоеро, ки барои касби муаллимӣ лозим аст, бояд дар худ парвариш кард, бояд мунтазам меҳнат карду нисбати раванди таълиму тарбия эҷодкорона рафтор кард, аз таҷрибаи пешқадами омӯзгорони ҳақиқӣ истифода бурд ва ғайра. Барои соҳиб шудан ба маҳорати

баланди педагогӣ моҳияти фанни таълимии худро чуқур ва ба дараҷаи баланди талаботи замонавӣ доништан, бо усулҳои беҳтарини замонавии таълиму тарбия мусаллаҳ будан, дараҷаи донишу фаҳмиши хонандагон, завқу ҳавас, хусусиятҳои рафтору кирдор ва қобилияти ҳар як аъзои онро доништа, шакл ва усулҳои кори таълиму тарбиявии мувофиқро истифода бурда тавоништан лозим аст.

Ба хонандагон масъалаҳои мураккабро фаҳмо ва равшан карда нишон додан ва шарҳи воқеаҳою ҳодисаҳо, ки ба ташаккулёфтани ҷаҳонбинию ҷаҳонфаҳмии бача таъсир мерасонад, шарт ва зарур аст. Мушоҳида ва таҳлил карда тавоништани муаммоҳои раванди таълиму тарбия, ба аҳли хонандагон роҳбарӣ намуда, қувваи онҳоро муташаккилона ба иҷрои вазифаҳои муҳим равона карда тавоништан, корро ба нақша дароварда, иҷрои онро назорат кардан ва ба натиҷаҳои он баҳои ҳаққонӣ додан, дар ҳалли масъалаҳои ташкилӣ эҷодкор ва ўҳдабаро будан, дар ягон соҳа, ба мисли техника, санъат, варзиш ва ғайра маҳорати махсус доштан, дар синф бо кадом овоз сухан кардан, ҷӣ гуна муносибат ва ҳаракат кардан раво аст ва ғайра вазифаи омӯзгор аст.

Ғайр аз ин, боз талаботҳои асосии зерин ба дӯши омӯзгор гузошта мешавад: доштани ҷаҳонбинии васеъ, азҳуд кардани технологияи меҳнати омӯзгорӣ, доништани ҳунару малақаҳои ташкилотчигӣ, соҳиби одоби педагогӣ будан, технологияи муоширатро хуб доништан, ҳунари баланди сухангӯиро доштан, шавқу ҳаваси калон доштан ба илм – омӯзгорӣ, дӯст доштани касби худи кӯдакони синну соли мактабӣ, дар кори худ истифода бурда тавоништани компютеру дигар воситаҳои ахбороти электронӣ, саъю кӯшиши доимӣ баҳри такмили донишу ҳунару малақаҳои касбии худ, берун аз ҷомеаи ришвахӯрӣ буда, қонунҳои қабулшудаи соҳаи маорифро риоя намудан ва ғайра.

Пӯшида нест, ки дар байни омӯзгорон баъзан нафароне ёфт мешаванд, ки аз рӯи хислатҳои шахсӣ, рафтору кирдори ношоиста ва ғайра нишонаҳои манфии шахсияти худ, на ин ки ба унвони “устод”, балки умуман барои касби омӯзгорӣ сазовор нестанд. Онҳоро шояд шогирдон бо мақсади масҳара кардан “устод”

меноманд. Аз ин рӯ, барои омӯзгори ҳақиқию устои касби худ шудан шарт ва зарур аст, ки пеш аз ҳама сифатҳои волои инсонӣ, маданияти педагогӣ, ахлоқи ҳамида, серталабӣ, нексиришtii ва амсоли инҳоро омӯзгор доро бошад. Онҳое, ки дар дилашон сифатҳои беҳтарини инсонӣ, нармиву гармӣ, меҳру муҳаббат, хоҳиши ҳақиқатҷӯию адолатпарастӣ доранд, дар байни шогирдон майлу рағбат пайдо мекунад. Садоқати комил ба Ватани худ, ба миллати худ, садоқати комил ба анъанаҳои волои маънавиёти наслҳои гузашта, ба дини ислом ва ғайра - ин ҳам заминае мебошад, ки омӯзгор сазовори хурмату эътибори шогирдон мешаваду роҳнамои онҳо дар азбарнамудани дастовардҳои илму маърифат шуда, дар интихоби роҳи ояндаи ҳаёташон саҳми бузурге гузошта метавонанд.

Хулоса, маҳорати педагогӣ чамъбасти сифатҳои шахсӣ, дониш, маҳорат ва малакаҳои омӯзгор мебошад, ки дар як солу ду сол ҳаргиз ташаккул намеёбад, балки дар натиҷаи фаъолияти мунтазам, дар давоми 5-10 сол (баъзан аз ин ҳам бештар, қариб дар тӯли тамоми солҳои корӣ) зина ба зина мустаҳкам мешавад. Мутаассифона, дар мо вақтҳои охир, анъана шудааст, ки бисёре аз донишҷӯёни мактабҳои олии нисбати омӯзгорони худ “устод” гуфта муроҷиат мекунанду синну сол, собиқаи корӣ, донишу маҳоратро ба инобат нагирифта, ба ӯ чунин “мартабаи баланд”-ро медиҳанд (бештар барои ширин кардани худу хушомадгӯӣ). Дар асл мафҳуми “устод” ба омӯзгори олимартаба, мӯътабар, мутахассиси номии ягон соҳаи илму маърифат тааллуқ дорад. Ба ин унвони баланд омӯзгоре сазовор шуда метавонад, ки камаш 10 сол собиқаи кори илмӣ-педагогӣ дошта, дорои тайёрии зарурии илмӣ-назариявӣ мебошад ва чандин мақолаҳои илмию, китобҳои дарсӣ аз ҷоп бароварда, шахсан дар омодагии кадрҳои илмӣ-педагогӣ саҳм гузошта, ҳатто дорандаи мактаби илмӣ худ мебошад. Омӯзгори навкорро, ки 1-2 сол пеш донишгоҳро хатм намудааст “устод” номидан иштибоҳ аст ба бекадри ин мафҳуми муқаддас оварда мерасонад.

Чӣ тавре, ки аз гуфтаҳои боло бар меояд, ҳар касе, ки пешаи омӯзгориро интихоб менамояд, масъулияти бузургеро дар бобати таълиму тарбияи насли наврас ба дӯш дорад. Ҷамчунин

ӯ ҷавобгӯи сатҳи омодагии касбии худ аст. Дар илми педагогӣ то ба ҳол масъулияти мукамал мавҷуд нест, ки калиди асосиро ба дараҷаи касбияти омӯзгор пайдо намуда бошад. Мо то имрӯз маълумотҳои ҷудогонаро дар ихтиёр дорему халос.

Ба сифати намуна нақшаи зеринро дида мебароем, ки хусусиятҳои малакаҳои касбӣ ва фардии инкишофи омӯзгори фанни таърихро дар бар мегирад, ки омили асосии самаранокии фаъолияти ӯ мебошад:

I. Ҷӯҳдадории ахборӣ (информатсионӣ):

1. Дар асоси методологияи гуманистии тамаддунасос мусаллаҳ будан бо донишҳои мустаҳкам оиди фанҳои таъриху дигар бахшҳои ҷомеашиносӣ, шинос будан бо мазмуни сарчашмаҳои асосии таърихӣ ва усулҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар соҳаи касби худ.
2. Дарки асосҳои психологӣ –педагогӣю услубии қонуниятҳои раванди донишомӯзии хонандагон ҳангоми таълими фанни таърих.
3. Тасаввуроти дуруст доштан нисбат ба асосҳои психологӣ-педагогӣ ва услубии тарзи баёни шаклҳои гуногуни ахбороти илмӣ.
4. Оид ба ҷиҳатҳои фарқкунандаи мазмуни илмии фанни таърих аз курси мактабии таълими фанни таърих тасаввуроти мукамал пайдо намудан.
5. Ҳангоми таълими фанни таърих маҳорати сафарбарнамоии хонандагонро баҳри азхуднамоии маводи таълимӣ доштан ва ба вучуд овардани боварии онҳо, ҳаққонияти ҳодисаҳою воқеаҳои гузашта.
6. Интиҳоби усулҳои самаранок, ки баҳри азхудкунии маводи таълимӣ аз рӯи пайдарҳамии муайяни мантиқӣ равона карда шудааст (бо ёрии нақшаҳою ҷадвалҳои дахлдор).
7. Мусаллаҳ будан бо малакаю ҳунари истифодабарии услуби усулҳои гуногуни таълиму тарбия (алалхусус шинос будан бо усулҳои фаъоли навбаромад).
8. Ҳангоми баёни мавзӯи нав дорои ҳунари ташкили робитаи

- дутарафаи байни худ ва хонандагони синф будан.
9. Бо ҳунари баланди баёни шифоҳии самараноки маводи таълимӣ мусаллаҳ будан.
 10. Доштани ҳунари истифодабарии асбобҳои гуногуни техникию электронӣ.
 11. Маводи фанни таърихи мактабиро дар барномаи таълимӣ ҷой намуда, маҳорати истифодабарии барномаи таълимиро доштан.

II. Ҷӯдадорӣ инкишофдиҳанда:

1. Тасаввуроти мукамал доштан оиди асосҳои психологӣ-педагогӣ ва услубии инкишофи маҳорати амалии хонандагони синну соли мухталиф.
2. Дорои фаҳмиши мантиқӣ будан барои шарҳи маводи таърихӣ.
3. Аз ӯҳдаи муқоиса намудани ҳодисаҳои таърихӣ баромада, муайян намудани моҳияту ҷиҳатҳои асосиву дувуминдараҷа, ҳулоса баровардан аз рӯи мазмуни саволҳои алоҳида ва умуман мазмуни мавзӯ, бобҳои мухталифи маводи барномавӣ.
4. Мазмуни маводи таълимиро бо истифодабарии услубҳои анъанавию фаъоли замонавӣ баён намудану самаранокии таърихомӯзии хонандагонро баланд бардоштан.
5. Фаъолнок гардонидани тарзҳои гуногуни амалиёти таълимии хонандагон ҳангоми ташкили тамоми марҳилаҳои раванди таърихомӯзӣ.
6. Услубу усулҳои кори илмӣ-тадқиқотии фанни таърихро дигаргун намуда, онҳоро дар рафти таълими фанни таърих истифода бурда тавоништан, таҳлили сарчашмаҳои гуногун, ташкили ҷамъоварии харитаю дигар маводҳои зарурӣ дар рафти омӯзиши таърихи кишвари худ ва ғайраҳо.

III. Ҷӯдадорӣ роҳбаладӣ:

1. Бедор намудани шавқу ҳаваси хонандагон нисбат ба фанни таърих ва дигар илмҳои ҷомеашиносӣ.

2. Ба назар гирифтани манфиату майлу рағбати шогирдони худ бо мақсади омодагии онҳо ба касбинтихобкунӣ.
3. Тарбияи меҳнатдӯстии хонандагон дар рӯҳияи хурмату эҳтиром нисбати аҳли меҳнат.
4. Тарбияи муносибати мусбии хонандагон нисбати мафҳуми “корнамоӣ” ва бедор намудани орзую ҳаваси онҳо дар оянда барои меҳнати софдилона баҳри ободии Ватан.
5. Ба вучуд овардани фаҳмиши гуманистии тамаддунасоси хонандагон дар рафти омӯзиши фанни таърих.
6. Тарбияи шавқу ҳаваси хонандагон нисбат ба мунтазам шиносии онҳо бо навигариҳои ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва маданияи таърихи олами кунунӣ (омодагӣ барои тайёрнамоии баромадҳои ахбороти сиёсӣ ва таҳлили маводҳои мубрами васоити ахбори умум).
7. Ташаккули рафтор ва кирдори шогирдони худ аз рӯи нишондодҳои ахлоқию этикии иҷтимоӣ.
8. Инкишофи қобилияти дарки зебоӣ ва зебоипарстии хонандагон.

IV. Ҷаҳдадорӣ сафарбарсозӣ:

1. Асосҳои илмӣ ташкили меҳнати фикриро хуб дониста, бо талаботҳои гигиени ба он муттаалиқ шинос будан.
2. Ҳар як хонандаи худро ҳаматарафа хуб шинохта, оиди хислатҳои шахсии ӯ тасаввуроти мукамал доштан.
3. Воқиф будан аз алоқамандии дохилифанӣ ва байнифанӣ ва истифодаи донишҳои ба амаловарда барои дарки таърихи муосир.
4. Фаъолияти эҷодкорона ва мустақилонаи хонандагонро дар ҳар як раванди таълим мушоҳида намуда, нақши роҳбарикунандаи омӯзгорро дар он қайд кардан.
5. Оммафаҳм карда тавонистани маводи барномавии фанни таърих, бо мақсади дастрас будани таълим равшан намудани масъалаҳои душворфаҳм.
6. Барои ҳалли вазифаҳои донишомӯзии амалӣ ва ташаккули хунару малакаи таҷрибавии хонандагон истифода кардан аз кори мустақилонаи онҳо.

7. Ба роҳ мондани алоқамандкунии маводи таълимӣ бо фанҳои дигар ва замони ҳозира аз ҷониби хонандагон.
8. Сафарбар намудани шогирдон барои донишомӯзӣ тариқи технологияи замонавӣ ва ривочу раванқ додани ҳунару малакаи амалии онҳо.
9. Истифодаи донишҳои назариявӣ ва малакаҳои амалии хонандагон дар корҳои беруназсинфӣ онҳо ва роҳнамун сохтани онҳо ҳамчун ташвиқотчиёни асосҳои илми таърих дар байни ҳаммактабиёну аҳолии муҳити зист.

V. Ҷҳдадорӣи ташкили фаъолияти педагогӣ:

1. Оиди фанни таълимӣ дониши мукаммалу васеъ доштан, бо назардошти хусусиятҳои синнусоли хонандагон.
2. Аз сари нав дида баромадану такмил намудани маводи барномавии таълимӣ.
3. Бо маҳорати баланд тартиб додани нақшаи тақвими таълими давраҳои мухталифи таърих, нақшаи тарбиявии роҳбари синф ва нақшаи такмили ихтисоси худ.
4. Роҳҳои самараноки тартибдиҳии нақша-конспекти дарсҳои хелҳои гуногунро бо тамоми қоидаю қонунаш пайдо намуда, зарурияти ин амалро дар раванди омодагии омӯзгор дар ҳалли мақсаду вазифаҳои дарси таърих хуб дарк кардан.
5. Истифодаи мақсадноки нақша-конспекти соати тарбиявӣ ва дигар ҷорабиниҳои беруназсинфӣ дар ташкили кори таълимӣ-тарбиявӣ.
6. Ба барнома ворид намудани фаъолияти хонандагони синну соли гуногун ҳангоми дарсу иҷрои вазифаи ҳонагӣ, тартиб дода тавонистани тестҳо барои санҷиши дониши хонандагон.
7. Ба нақша даровардани фаъолияту таҷҳизонидани утоқи таърих ва гӯшаи синфию осорхонаи умумии мактабӣ ва дигар лавҳаҳои айёни, ки ба масъалаҳои таърихи гузаштаю ҳозира бахшида шудаанд.
8. Давра ба давра ба нақша гирифтани фаъолияти илмӣ-методӣ ва баланд бардоштани дараҷаи касбии худ.

VI. Ӯҳдадории муоширатӣ:

1. Шинос будан бо Консепсияи миллии тарбия ва иҷро намудати тамоми шартҳои он.
2. Ташфику тарғиб намудани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Оид ба баланд бардоштани масъулияти падару модарон дар тарбияи фарзандон”.
3. Мусаллаҳ будан бо маҳарату малакаи муошират бо хонандагон, тасаввуроти хуб доштан оиди хусусиятҳои ба худ хоси гурӯҳи синф ва хонандагони ҷудогона.
4. Пайдо намудани муносибати мувофиқ бо хонандагон, барқарор намудани рабитаи дучониба (бо аҳли синф, бо намояндагони маъмурияти мактаб ва падару модарон).
5. Аз ӯҳдаи кори ташвиқоти байни гурӯҳи мактабу аҳолии муҳити зист баромадан, малакаю маҳорати доир ба масъалаҳои мубрами таълиму тарбия баромад кардан, дар матбуоти даврӣ мақолаю гузоришҳои мубрам пешниҳод намудан.

VII. Ӯҳдадории ташкилӣ:

1. Аз ӯҳдаи ташкили шаклҳои гуногуни раванди таълиму тарбия баромадан.
2. Аз байни онҳо қобилияти интихоб намудани чорабиние, ки мувофиқи вазифаҳои таълимию тарбиявии дорони лаҳзаҳои мушаххаси педагогиро услубӣ буда, мебошад.
3. Ташкил намудану дар амал иҷро намудани шаклҳои мухталифи дарсҳои машғулиятҳои беруназсинфӣ.
4. Муттаҳид намудани коллективи хонандагони як синф ва ташкили фаъолияти ҷамъиятии онҳо.
5. Меҳнати таълимии худ ва хонандагонро ташкил намудан.
6. Гурӯҳи хонандагони бо лаёқатро барои инштирок дар маҳфилҳои мактабӣ интихоб намуда, шавқу ҳаваси онҳоро дар кори илмӣ-тадқиқотӣ оид ба масъалаҳои мубрами илми таърих бедор намудан.
7. Фаъолияти синфхонаи таърих, гӯшаи таърихӣ, осорхонаи мактабиро ташкил намуда, хонандагонро ба ин қор ҷалб намудан.

8. Ба нақша гирифта, фаъолияти таълимӣ-тарбиявии роҳбарии синфро бар ўҳда гирифтан.

VIII. Ўҳдадории илмӣ-тадқиқотӣ:

1. Омӯзиш ва чамъоварӣ намудани маводи илмӣ аз рӯи осори классикон, осори умумии педагогӣ ва маҳсус оид ба услуби фанни таърих, асноди таърихӣ-педагогӣ, рӯзнома ва маҷаллаҳои педагогӣ, дастуру тавсияҳои методӣ.
2. Тартиб дода тавонистани феҳристи адабиёт, тартиби иқтибосоварӣ (нақли айнани андешаҳо, ки дар сарчашма мавҷуданд).
3. Малака ва ҳунари навиштани сарсухану (мубрамияти мавзӯ, мақсад ва вазифаҳои кори тадқиқотӣ, таҳлили сарчашмаю адабиёт), хулосаи қор (кадом масъалаҳо бо андозаи кофӣ омӯхта шудаанд, кадом масъалаҳо дар гирдоби баҳсҳои илмӣ қарор доранд ва кадом масъалаҳо дар оянда бояд ҳаллу фасли худро ёбанд), тартиб додани рӯйхати сарчашма ва адабиёти истифодашударо доро будан.
4. Бо усулҳои мушоҳида намудану омӯзиши таҷрибаи педагогӣ мусаллаҳ будан (усулҳои мушоҳида, сӯҳбат, пурсишнома ва ғайраҳо).
5. Омӯзиши маҳсули фаъолият ва меҳнати хонандагон ва омӯзгорон, асноди педагогӣ (қори хаттӣ, рӯзномаи хонандагон, нақшаи тақвимӣ, нақша-конспекти дарс, журнали синф, нақшаи умумии тарбиявии мактаб, ҳисоботҳои Шӯрои методии фаннӣ ва ғайраҳо).
6. Иҷрои тадқиқоти на он қадар душвори услубӣ (бо мақсади омӯзиши алоқаи сабабу натиҷагирӣ дар зухуроти педагогӣ ва озмоиши услубу усулҳои фаъоли навбаромад).
7. Ташкили озмоиши раванди таълиму тарбия (бо мақсади тасдиқкунандаи вазъи ҳақиқӣ ё тағйирдихандаи шакли мазмуни омӯзиш).
8. Истифода бурда тавонистани маводи омӯрӣ, ки дар асоси он тамоюл ва натиҷаҳои омӯзиши фаннӣ, зухуроти он ва дигар хусусиятҳо муайян карда мешаванд.

9. Аз ӯҳдаи омӯзиши таҷрибаи пешқадами омӯзгорони фанни таърих баромадан, тарзу усули кори таълимӣ-тарбиявӣ онҳоро бо мақсади ташкили ихтисоси касбии худ эҷодкорона истифода бурдан.
10. Баромад кардан бо маърузаю мақолаҳои илмӣ-методӣ дар конференсияҳои матбуоти даврӣ, иштирок намудан дар таҳияи барномаҳо, китобҳои дарсӣ ва дастурамалҳои методӣ.

Ҳамин тавр, ташаккул додани шахсияти нав, ки ҳамсафару ҳамради замон бошад, дар шароити кунунӣ аз муҳимтарин масъалаи тарбиявӣ ва маърифатӣ ба ҳисоб меравад. Зеро дар ин замон, ки ҷумҳурии мо соҳибистиклол шуда, мақсади барпо намудани ҷомеаи демократӣ дорад, дар пешрафти илму маориф бояд ҳар як омӯзгори насли наврас нақши амиқи худро гузорад. Афзалияти илму донишро ба аҳли ҷомеа ташвиқу тарғиб намуда, аз рӯи фазилат аз донишу маҳорати ҷадиди муосир бархӯрдор буда, ҷавобгӯи сатҳи омодагии касбии худ бошад.

Дар ҷараёни таълими миёнаи ҳамагонӣ омӯзиши фанни таърих насли наврасро бо ҳам муттаҳид намуда, барои он ки мардуми тоҷик ба миллати комил табдил ёбад, замина омода месозад, шуури таърихӣ онҳоро баланд мебардорад, ба сӯи худшиносии маънавӣ ва ҳудогоҳӣ бурда, ҳар гуна таассуб, аз он ҷумла таассуби сиёсӣ ва диниро пешгирӣ менамояд.

Таърих гувоҳи меҳнат, ки инсон бояд дар ҳолатҳои гуногун инсон бимонад. Сифатҳои инсонии худро ҳамеша такмил диҳад. Номи инсонро баланд донад. Омӯзгорон дар ин худшиносӣ худтакмилдиҳӣ бояд барои шогирдон намунаи ибрат бошанд.

Касбномаи омӯзгори фанни таърих, ки дар боло оварда шудааст, аз вазифаҳои ихтисосии ӯ ба миён меоянду бо таври мухтасар ба чунин хусусиятҳои фаъолияти психологӣ, педагогӣ ва методии ӯ вобастагии зич доранд:

- 1) бо хонанда ҳамчун бо инсон, бо шахсият эҳтиром гузоред;
- 2) доимо дар ҷустуҷӯи имкониятҳои худинкишофдиҳӣ ва худкомилсозӣ бошед;
- 3) ба хонанда донишро ба шакле диҳед, ки ӯ хоҳад ва тавонад онро фаро гирад;

- 4) мунтазам така бар фаъолияти мустақилонаи хонанда кунед;
- 5) таълиму тарбияро баробар ичро намоед ва дар баъзе мавридҳо тарбия хатто дар ҷои аввал бояд бошад;
- 6) ба ташаккули ҳунару малакаи эҷодкоронаи хонандагон эътибори ҷиддӣ диҳед;
- 7) дар қори таълимӣ-тарбиявӣ беруназсинфӣ иштирок карда, ташкилотчи вақтузарони ғоидабахши хонандагон бошед;
- 8) иштирокчи фаъоли Шӯрои методи фаннӣ буда, услубу усулҳои илмӣ-тадқиқотиро дар соҳаи ихтисоси худ азхуд намоед.

Чунин омӯзгори навқори фаннӣ таърих, ки ин дастурҳоро ҳамчун роҳнамои ибтидоӣ дар таҷрибаи қори худ истифода мебаранд, кодиранд мақсад ва вазифаҳои иҷтимоии дар назди мактаб ва ин фаннӣ таълимӣ гузошташударо сарбаландона иҷро намуда, шогирдонро барои қору зиндагӣ дар давлати демократӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ тайёр намоянд.

Адабиёт:

1. Раҳмон Э. Рушди маориф асоси таҳкими арқои давлат.- Душанбе, 2009.
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф”.- Душанбе, 2004.
3. Лутфуллоев М. Педагогикаи шавқат.- Душанбе, 1994.
4. Лутфуллоев М. Дидактикаи муосир.- Душанбе, 2002.
5. Педагогикаи мактаб.- Душанбе, 1998.
6. Зиёев Т.Н., Давронов Х., Ҷумаев Б. Асосҳои илми тарбияи шаҳрвандии хонандагон дар таълими таърихи кишвар.- Душанбе, 2004.
7. Қосимов М., Хамидов Р. Қорҳои тарбиявӣ дар мактаб.- Душанбе, 2004.
8. 8.Учитель (статьи, документы, педагогический поиск, воспоминания, страницы литературы) //Сост. Д. Брудный.- М., 1991.
9. Методика преподавания истории в средней школе // Ежова С.А., Лебедева И.М и др. – М., 1986.
10. Озерский И.З. Начинаящему учителю истории.- М., 1989.